

ענג שבת

פרשת קרח - חקת

כ"ז בסיון ה'תשפ"ו
(12.06.2026)

לעילוי נשמות שמואל בן גצל וינטה שפינקא ז"ל. יהי זכרו ברוך!

הצלחה בטוחה

משה אמת ותורתו אמת

פרשת קרח מתארת לנו את מחלוקתו של קרח שהיא הקשה שבנסיונות בני ישראל במדבר. אפילו על חטא העגל התחנן משה והפציר בקב"ה שיסלח לעוון הנורא של העם, אולם על דברי בלע זו של קרח לא התפלל משה: "ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם". משה לא מסתפק בעונש המקובל, כי אם ביקש מהקב"ה עונש כבד מאד על קרח ועדתו והקב"ה מקבל את דבריו של משה: "ויהי ככלותו לדבר את כל הדברים האלה, ותבקע האדמה אשר תחתיהם, ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש".

על הפסוק: "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מלבי" מסביר המלבי"ם: "רק שדבר זה צורך גדול אל קיום האמונה בתורה ובנצחיותה לדור זה ולדורות הבאים. כי היסוד העיקר שבו תלוי התאמתות התורה וקיומה לדור ודורים הוא מה שירד ה' לעיני כל ישראל על הר סיני וכולם שמעו מפי הקודש פנים בפנים שהוא ממנה את משה שיהיה שלוחו... וכאשר כל זה נעשה בפומבי לפני ששים ריבוא שראו זאת ביניהם ושמעו באזניהם". לא יתכן לערער על עדותם של אנשים רבים כל כך שקיבלו התורה מפי ה' והעבירו אותה לבניהם עד סוף כל הדורות. ועל כן, טענותיו של קרח ועדתו כנגד משה ואהרן שהיו ענווים וישרים היא ערעור על יסוד האמונה בתורה ועל נותן התורה, בורא שמים וארץ.

ועל כן, ממשיך המלבי"ם: "כמו ירד ה' על הר סיני במופתים גדולים שהיו דומים כבריאת יש מאין בעת נתינת התורה כדי לקיים אמיתותה לדור דורים כן מן ההכרח עתה, שעמדו כת מינים המכחישים אותה, לקיים אמיתותה גם כן ע"י אות גדול שיהיה דומה כבריאת יש מאין וזה שאמר "בזאת תדעו כי ה' שלחני", צריך אני לעשות המופת הזה למען תדעון שה' שלחני "כי לא מלבי" שבוה יתברר שכל התורה והמצוות והמעשים שעשיתי, בכולם אני שליח מאת ה' ". ואכן המופת המיוחד הזה שפנתה האדמה את פיה ותבלע את כל המערערים על משה רבינו הביא את בלועי האדמה להודות "שמשה ותורתו אמת ואנחנו בדאים" כפי שהעיד רבה בר חנה בהיותו מהלך במדבר ששמע בת קול זה ממעקי האדמה ע"פ המובא במסכת בבא בתרא (עג עמוד ב').

פרשת חוקת הבאה לאחר פרשת קרח פותחת בפרה אדומה והיא תשובה על נסיונו של קרח ועדתו לערער על מעשיו ודרכו של משה רבינו במינוי אחיו לכהן גדול ומינוים אחרים שנאמרו בפרשת קרח. דוגמא לכך שהתורה היא תורת אמת שניתנה מן השמים היא פרה אדומה אשר טעמה נשגב מהבנת אנוש. אפילו שלמה המלך, החכם מכל האדם גואש מלהבין את פשרה של פרה אדומה: "אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז, כג). חוק פרה אדומה שניתן מפי עליון אין לערער על הכתוב בה כי כך ציוה הקב"ה וכן כל המצוות שניתנו משמים. בפרה אדומה אנו מוצאים לכאורה, סתירות מיניה וביה, היא נועדה לטהר טמאי מתים וכל העוסקים בה: האדם הטהור השורף את הפרה נטמא, והכהן שמשליך את עץ הארז האזוב ושני התולעת "אל תוך שריפת הפרה" ועוד, כולם נטמאים. הכיצד? אמרו חז"ל, לכך כתב "חוקה", גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. רבי אלעזר בן עזריה אומר מניין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר וכו' אבל יאמר, אפשרי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, תלמוד לומר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. זה יסוד היהדות, התורה שניתנה מן השמים ואין בידנו לערער אחרי חוקותיה.

כל יסודה והמשך קיומה של האומה היא האמונה הטהורה בבורא עולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו תורתו תורת אמת. בימים אלו, ימי סער וסערה, של מלחמה ושנאה נגד עם ישראל, על שומרי אמוני ישראל לטעת תקוות בקרב העם "כי לא יטוש עמו ונחלתו לא יעזוב".

הרב אבשלום קציר ירושלים, לשעבר ע. הרב הצבאי הראשי

העלון מוקדש לזכר ולע"נ

חיים ינקלבסקי

בן אריה לייב הכהן ובשה ז"ל,
נפטר ב-א' בתמוז תשע"ז.

דינה ינקלבסקי

בת משה ומרים אשכנזי ז"ל,
נפטרה ב-א' בתמוז תשע"ז.

מועדי השבת קרח

ער"ש מוצ"ש לר"ת	י-ם	י-ם	י-ם
21.03	20.28	19.10	י-ם
21.00	20.31	19.25	ת"א
21.04	20.32	19.18	חיפה
21.01	20.29	19.26	ב"ש
20.59	20.27	19.19	אילת

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת קרח - יום י'	(אופק ת"א)
עלות השחר	3.42 - 3.44
זמן הנחת תפילין	4.45 - 4.45
הנץ החמה (מישור)	5.35 - 5.35
הנץ החמה (הנראה)	5.39 - 5.39
ס"ז ק"ש מג"א	8.11 - 8.11
ס"ז ק"ש הגר"א	9.06 - 9.06
חצות היום	12.40 - 12.41
מנחה גדולה	13.15 - 13.17
שקיעת החמה	19.44 - 19.47
צאת הכוכבים ב'	20.34 - 20.37

דף יומי: חולין מז - נ

מועדי השבת חקת

ער"ש מוצ"ש לר"ת	י-ם	י-ם	י-ם
21.05	20.30	19.12	י-ם
21.02	20.33	19.27	ת"א
21.06	20.34	19.20	חיפה
21.03	20.31	19.28	ב"ש
21.01	20.29	19.21	אילת

זמני היום והלימודים היומיים:

מסבת חקת - יום י'	(אופק ת"א)
עלות השחר	3.42 - 3.44
זמן הנחת תפילין	4.45 - 4.47
הנץ החמה (מישור)	5.35 - 5.37
הנץ החמה (הנראה)	5.39 - 5.41
ס"ז ק"ש מג"א	8.12 - 8.13
ס"ז ק"ש הגר"א	9.07 - 9.09
חצות היום	12.42 - 12.44
מנחה גדולה	13.19 - 13.20
שקיעת החמה	19.49 - 19.50
צאת הכוכבים ב'	20.39 - 20.40

דף יומי: חולין נא - נז

י"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' פאת השולחן 8, תל-אביב
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063
דוא"ל: smuladv@netvision.nef.il

שבת פרשת קרח

ההפטרות: "ויאמר שמואל" (שמואל א' יא, יד).
ממרכיבי החודש: תמוז
המבדיל: יום שני שעה 6 בבקר, 46 דקות ו-16 חלקים.
ראש חודש תמוז ביום השני וביום השלישי הבא עלינו
ועל כל ישראל לטובה.
אין אומרים "ולמחרתו"
אין אומרים "אב הרחמים" ואין מזכירים נשמות.

פרקי אבות: פרק ד'
יום ראשון, כ"ט בסיון, המתענים בערב ראש חודש מתענים ביום זה. במנחה אומרים יום כיפור קטן ואין אומרים תחנון.
ביום שני ושלשי ראש חודש: יעלה יובא, חצי הלל, ברכי נפשי. קריאת התורה - 4 עולים.

ברכת החודש ולמחרתו
 המן התורה אין ראש חודש אלא יום אחד בלבד - הראשון לחודש החודש. אולם עוד מימים קדמונים, לאחר שעברו 29 יום מהחודש שעבר, ונכנס ליל ה-30 - חשבוהו לראשון לחודש הבא וחגגוהו. ובית ההדן שבירושלים המתין כל אותו לילה למחרת לעדים שיבואו להעיד שראו את הלבנה. באו עדים ללא באו עדים באותו יום, חגגו גם את היום למחרת והוא היו 2 ימי ראש חודש. בזמננו שאנו יודעים החשבון ישנם חודשים של ראש חודש יום אחד וישנם יומיים. אבל, 2 הימים של ראש חודש, אינם כשנשימים של יום טוב. 2 ימי ראש חודש, יום השני בחשבון יום הראשון אינו בא אלא מן הספק, שהיה בזמננו, כשחיכו לעדי החודש. משום כך נמנה יום הראשון של ראש חודש עם החודש שעבר (ל' בחודש שעבר), ורק מיום ראש החודש השני מתחילים למנות את החודש שנכנס.

הואיל וכך, ואין 2 ימים ודאים של ראש חודש, לכן אין להוסיף את המילה "ולמחרת" בברכת החודש. כי היום הראשון הוא מספק וטפל ליום השני שהוא ודאי ראש חודש. פרט להבדל זה, בכל שאר דיני ראש חודש - שני הימים שווים.

לכן: בהכרזת יום ראש חודש קורא ש"ץ את היום, או המימים, שיחול ראש חודש, לאמר: ראש חודש תמוז **וביום השני וביום השלישי (ללא המילה ולמחרת).** ככשראש חודש חל בשבת וביום ראשון מברכים את החודש בשבתב שפליגה בשבת **כז מכריז ש"ץ למחרת,** כדי שלא יבואו לכלל טעות, וכדי לשלול את יום ראשון הקרוב. ראה: כצאן יוסף, ספר מנהגים. מופיע גם בסידור ווילנא. גם בלוח "דבר בעתו", שער זמנים בעתם. וכן בלוחות אחרים, המתבססים על המנהג וההלכה לא מופיעה המילה "למחרת".

כיוצא בזה אומרים "הבא עלינו לטובה, ולא הבאים,
כי הבא מתייחס ל"ראש חודש" ולא על הימים.

יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא בַתְּפִילֹת רֹאשׁ הַחוּדֶשׁ
תַּפִּילֹת הָעֲמִידָה בְּרֹאשׁ חוּדֶשׁ הֵן כְּבִימוֹת הַחוּל -
מִתְפַּלְלִים שְׂמוּנָה-עֶשְׂרָה, אֶךְ מוֹסִיפִים 'יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא'
בִּרְכַּת 'רְצָה', לִפְנֵי 'וַתַּחֲזִינָה' וְאוֹמְרִים בּו' בְּיוֹם רֹאשׁ
הַחוּדֶשׁ הַזֶּה: בַּתְּפִילַת עֲרִיבַת כָּלִיל רֹאשׁ חוּדֶשׁ מִכְרִי-
זֵיזִים בְּקִהִילוֹת הָאֲשַׁכְנִזִּים לִפְנֵי תַּפִּילַת שְׂמוּנָה-עֶשְׂרָה,
אַחֲרָי חֲצֵי הַקִּדִּישׁ - 'יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא', כְּדִי לְהַזְכִּיר לְקָהֵל,
כִּי יֵשׁ לוֹמֵר 'יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא' בַּתְּפִילָה. כִּי בְּרֹב הַקִּהִילוֹת,
אֶךְ יֵשׁ קִהִילוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ חוּדֶשׁ שֶׁהוּא בל' בְּחוּדֶשׁ (א'
דְּרֹאשׁ חוּדֶשׁ), מִכְרִיזִים לִפְנֵי שְׂמוּנָה-עֶשְׂרָה 'יַעֲלֶה
וַיּוֹבֵא'; וְאִילֵּךְ בְּרֹאשׁ חוּדֶשׁ שֶׁהוּא א' בְּחוּדֶשׁ (כִּשְׂרָשׁ
חוּדֶשׁ יוֹם אֶחָד, או ב' דְּרֹאשׁ חוּדֶשׁ), מִכְרִיזִים 'רֹאשׁ חוּדֶשׁ'.
יֵשׁ הַבְּדֵל בֵּין שְׂמוּנָה-עֶשְׂרָה שֶׁל עֲרִיבַת לְשְׂמוּנָה-עֶשֶׂר
רָה שֶׁל שְׁחִירַת וּמִנְחָה לִגְבֵי הַשּׁוֹכֵחַ לוֹמֵר 'יַעֲלֶה
וַיּוֹבֵא'. הַשּׁוֹכֵחַ לוֹמֵר 'יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא' בְּעֲרִיבַת, אִם עֲדִין
לֹא הִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה' בִּבְרִכַּת 'הַמַּחֲזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן',
חֹזֵר וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וַיּוֹבֵא' וּמִמִּשְׁךְ 'וַתַּחֲזִינָה' וּמִסִּיִּם
בְּאַת הַבְּרִכָּה. אֶךְ אִם כָּבֹר הִזְכִּיר אֶת שֵׁם ה', מִמִּשְׁךְ
בַּתְּפִילָתוֹ וַאֲיֵנו חֹזֵר. הַנִּימוֹק לִכֵּךְ הוּא, מִשּׁוֹם שֶׁאֵין
מִקְדָּשִׁים אֶת הַחוּדֶשׁ בְּלִילָה.

אבל השוכח לומר 'עלה ויבוא' בתפילת שחרית או בתפילת המנחה, אם עדיין לא הזכיר את שם ה' בברכת 'המחזיר שכנינו לציון', חוזר ואומר 'עלה ויבוא' ומשך 'ותחזינה' כנ"ל. ואם הזכיר כבר את שם ה', מסיים 'לתלמידי חוקיך' (במקום 'המחזיר שכנינו לציון'), וחוזר ויאומר 'עלה ויבוא'... 'ותחזינה' וגומר את הברכה. אם כבר סיים ברכת 'המחזיר שכנינו לציון' ועדיין לא פתח במלה 'מודים' של הברכה הבאה אומר במקום זה 'יעלה ויבוא' וממשיך 'מודים אנחנו לך'. הנוכח אחרי שתחיל 'מודים' ואילו שלא אמר 'עלה ויבוא', אולי יעוד לא סיים תפילתו חוזר ל'רצה' ואומר 'יעלה ויבוא' וממשיך כסדר התפילה עד גמירא. נזכר אחר הפסוק 'היו לציון' (השני - לפני 'עושה שלום'), חוזר לתחילת שמונה-עשרה.

החוזר לראש התפילה חוזר ואומר תחילה ה' שפתי תפתח.
טעה והזכיר יום אחר (למשל ביום חג הסוכות הזה)
במקום ביום ראש החדש הזה, חוזר בהתאם לכללים
לדעלך. כל האומר הוא לאו דווקא בידע ששכח לומר
ייעלה ויבוא. אף מי שנתעורר לו ספק מיד אחר התפילה
אם אמר יעלה ויבוא, אף כי זוכר שהיה בדעתו לומר
יעלה ויבוא, חוזר ומתפלל מראש התפילה. אך אם
נתעורר לו הספק לאחר זמן, אינו חוזר ומתפלל.
הנשוכח לומר יעלה ויבוא בתפילת שחרית, שדינו
לחזור ולהתפלל מראש, ויודע בעצמו שאם יחזור מיד
להתפלל לא יספיק לומר הלל עם הציבור, יאמר
תחילה הלא עם הציבור ואחר כך יחזור ויתפלל עוד
פעם שמונה עשרה.

הנזכר, חוזר ומתפלל שמונה-עשרה, אך תיגה נביא, שאם אינו חייב בתפילה זו, תהא תפילתו תפילת דבא. נזכר, לאחר שעבר זמן התפילה שלא אמר 'יעלה ויבוא', מתפלל בתפילה שלאחריה פעמיים, כאותה תפילה שמתפללים באתה שעה.

כששכח בראש חודש שחל ביום שישי בתפילת המנחה ויולא אמר "יעלה ויבוא", לדעת התוספות (ברכות כו, ב ד"ה טעה) – תפילת התשלומים היא חובה לכל דבר, ואין כל בעיה לאומרה בשבת.

לכן מתפלל תפילת עמידה נוספת של ערבית של שבת (אתה קידשת). הגר"ח ממריסק חידש שאדם ששכח יעלה ויבוא – לא יחזור על תפילתו בשבת, שכן אז מתפללים תפילות נדבה בשבת.

שליח ציבור ששכח לומר 'עלה ויבוא', בתפילת לחש ששלו, בתפילת שחרית ותפילת מנחה אינו חוזר ומסתמך על יעלה ויבוא שיאמר בחזרת הש"ץ. ובמחזור הש"ץ, בתפילת שחרית, כל עוד לא סיים חזרת הש"ץ דינו כדין היחיד ששכח וחוזר כאמור לעיל. אך אם סיים כבר את חזרת הש"ץ, מפני טורח הציבור ששוב אינו חוזר מראש התפילה, אלא סומך על תפילת מוסף שעתידי להתפלל.

כששליח ציבור חוזר על התפילה ואומר 'יעלה ויבוא', נוהגים לענות אמן אחרי 'זכרנו... בו לטובה', 'ופקדנו בו לברכה', 'והושיענו בו לחיים [טובים]'.

סִבְרִית הַלִּבְנָה: מִלֵּל שֵׁשִׁי ד' בַּתְּמוּזָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי ט"ז בַּתְּמוּזָה אוֹ
שֶׁלֹּא כִשְׁמֶשׁ, הָיָה גָדֹל הוֹלֵךְ וְ
מִתְמַמֵּט הוֹלֵךְ מִלִּילָה לִּילָה עַד שְׁהוּא נִגְעֵם כָּלִי.
הוֹפְעָתוֹ שֶׁל הַיָּרֵחַ מַחֲדָשׁ לֵאחֹר הַיַּעֲלָמוֹת נִקְרָא בִּשְׁם
הַיָּחִידוּשׁ הַלִּבְנָה: עַל כֵּן נֹאמַר בְּשׁוֹלֶחַן עֵרוֹךְ (אוֹרֹחַ)
חַיִּים ס"י תכּו סָפָא א': "הָרֹאה לִבְנָה בַּחֲדוּשָׁה מִבְּרַךְ
אֶשְׁרֵי בִמְאֹמְרוֹ שֶׁשִּׁחִים וְכוּ".

בגמרא אמרו (סנהדרין מב, א): "כל המברך על החודש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה".
אין מברכין עליה עד שיעבור 7 ימים עליה (מהמולד) (שם סד, ד). כמנהג עדות המזרח. פוסקים רבים מהאחרונים פסקו משעברו 3 ימים.

כש**מברך** ה**ברכה** אינו פונה אל הלבנה, אלא פניו לכיוון ש**מתפללים** ונותן עיניו בה ומברך, וכתב המגן אברהם (שם ס"ק ח), כי יסתכל בה רק פעם אחת ואח"כ אסור להסתכל בלבנה.

שבת פרשת חקת

**ההפטרה: "ויפתח הג'
פרקי אבות: פרק ה'**

**מערכת המשפט בישראל
והציבור הדתי**

עו"ד דוד שפירא
מחבר סדרת הספרים
תורת המשא ומתן א-ג

הרב יעקב אריאל:
לכפירה בתורה

בבגליליון הקודם ראינו כיצד מיקד הרב עובדיה יוסף את ההצגה ההלכתית שבבתי המשפט - לא זהות השופטים אלא במהות הדין. סיימנו בשאלה על אופיו של המשפט האיסורי: האם הוא איסור העומד בפני עצמו, או שמא ביטוי לדבר עמוק יותר? לשאלה זו נדרש הרב יעקב אריאל. בהרהר פרסם שני מאמרים בנושא: הראשון, "המשפט במדינת ישראל ואיסור ערכאות", התפרסם בכשתעבור 1980 בדרך הראשון של כתב העת תחומין; השני, "העלאת משלוחים שנה", בספרו "הלכה בימינו", הועלה לראשונה לצד שני מאמרים אחרים של משפטיים שפיתחו, לדבריו "בניגוד לדעת כל משפטיים הפוסקים", את הטענה שאיסור ערכאות אינו חל על כל המגורים במדינת ישראל. בראשם הזכיר את השופט אהרן ברק, שאכן סבר כי שיפוט בידי דינים יהודיים שלא כהלכה שייך לדיני סימן ח' בחושון המשפט, ואין לו דבר עם איסור ערכאות שבסימן כו'. אריאל אולן על החזון איש שראינו בגליון קודם, כתב כי "תלמיד לפני הרב" דומה שמסקנתו תמוהה. הנהגתו הצדדים צודקים: כל גדולי הפוסקים מכל החוגים, קבעו כי בתי המשפט האחרונים, כערכאות; ומנגד, דיני ערכאות שבשולחן ערוך אכן עוסקים בדינים שאינם יהודים. דווקא מתחת זה הוא שהוליד את חידושו של הרב אריאל.

עיקר חידושו של הרב אריאל הוא בהבנת שורש האיסור. לדבריו אין זה איסור העומד לעצמו, אלא חלק מן ההפכריה בה' ובתורתו. מקורו במדרש תנחומא (משפטים): "שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני דייני כותים כפר בקב"ה תחילה ואח"כ כפר בתורה." האיסור שאין למנות איסור זה כמצווה נפרדת מתרי"ג, כולל באיסור חילול ה' ובמצות האמונה בה'. המעדיף דיינים אחרים, שאינם מוסמכים לדרוך בדין התורה, יעשה ממילא ככופר בתורה ובחכמה".

המחנך מתוך הבנה זו נגזרת הבחנה מעשית. קבלה עקרונית שכל סמכות השיפוט הזרה אסורה, שכן יש בה כפירה. אילו קבלה מקרית וארעית מותרת, שאינה כפירה. הדבר ממונות, מוסיף הרב אריאל, רשאינה שני האצדעים להיטפס שלא על פי דין תורה, שכן הבוודאי מעילה הסכמתם ומחילתם של בני האדם בדיני ממונותיהם". עיקר האיסור הוא באנשי סבסרית במדרש. באופן עקרוני, האסכמה אנושית בלתי מעל בסיס זה מבחין הרב אריאל כי שלוש רמות: במקום שאין בו תלמידי חכמים - מותר; במקום שיש תלמידי חכמים - אסור מדרבנן; ובמקרה שהתובע בוחר ביודעין בבית משפט אזרחי על פני בית דין תורני - אסור מדאורייתא.

המסקנה חדה: יהודי דתי היודע על קיומו של משפט התורה ועל מצאותם של תלמידי חכמים, ובכל זאת בוחר להגיש את תביעתו הממונית בבית המשפט – עובר על איסור תורה, ודינו כהולך לערכאות ובכרים. הרב אריאל אף שלל פתרון מקובל. יש הסבורים שניתן להחליש את האיסור על ידי שילוב סעיפים שישולחו ערוך בחוקי הכנסת, אם לדעתו אין בכך מענה: ברבות הימים מתפרשים גם סעיפים אלו "עפי" הרגלי חשיבתם" של משפטנים, "עוטים לבסוף לבוש ונכרי", ושבים להיות חלק ממערכת זרה. עמדה זו תהפוך משמעותית בהמשך, כשנראה כיצד שינה אותה הרב אריאל עצמו.

עד כה ראינו את עמדת הרב אריאל בשנת 1980 בעמדה המקמת את הפנייה לבית המשפט כעניין של פיקציה ואיסור דאורייתא. אולם למעלה משלושים שנה לאחר מכן, בספרו "הלכה בימינו", שב הרב אריאל אל הנושא בלשון אחרת ובדגשים שונים. נבגיליון עומד את שני המאמרים זה מול זה, ונבחן מה השתנה.

זווית הלכתית

הוצאה בכף מן הסיר בשבת?

אחת השאלות המצויות בשבת היא, האם מותר ליטול מאכל מן הסיר בעודו עומד על גבי הפלטה או האש, שיש בכך איסור "מגיס", ערבוו והגסה בתבשיל? בנגמרא במסכת שבת (י"ב), וביצה (ל"ד), מבואר שההגסה היא חלק מדרכי הבישול, ולכן המגיס בקדרה עובר משום מבשל. אולם נחלקו הראשונים באיזה מקרה נאמר איסור זה. לדעת רוב הראשונים, ובהם הרשב"א, הרמב"ן והמאירי, האיסור מן התורה קיים דווקא כאשר התבשיל עדיין אינו מבשול כל צרכו, וההגסה מקרבת את בישולו. אבל בתבשיל שכבר נתבשל לגמרי, אין בהגסה איסור תורה.

לדעומת זאת, בעל הכלב (סימן לא) החמיר וכתב שאפילו בקדרה מבושלת יש איסור הגסה כל זמן שהיא עומדת על האש. לדבריו, עצם פעולת הערבוב מוכן. נהגשבת מעשה ביטול גם לאחר שהתבטל מוכן. (סימן לא) "דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדירה מבושלת כל זמן שהיא על האש" משום כך, כמה מן האחרונים חששו לדבריו והחמירו שלא לערבב בתבשיל בעודו על מקור החום.

רש"י פירש את הגמרא וכתב: "מהפך בה, ובמבוסל
היו ביסולי, לגרסת הרא"ש (סימן י"א) לשון רש"י
על "ובמבוסל היו בשול מדרבנן". כלומר מדברי
רש"י, לפי גרסת הרא"ש, עולה שבמבוסל מבוסל יש
ללפחות איסור מדרבנן בהגסה. וכן כתב הריטב"א,
"יוחכמים אסרו להגיס בה אפי' לאחר בשול בעודה
בבאש, אבל כשנעקרה מעל האש שרי" כלומר חכמים
אסרו להגיס בקדרה אפילו לאחר שהתבשלה, כל עוד
היא עומדת על האש, ככל הנראה משום שהדבר
נראה כמבוסל.

אך לאחר שהסירו את הקדרה מן האש - מותר.
הרמב"ם בתשובה (סימן שה) כתב שמותר לערבב
מאכלים מבושלים לאחר הסרת הסיר מן הכירה,
ועומשעם שעיקר האיסור הוא דווקא כשהקדרה עומדת
על מקור החום.

להלכה, השולחן ערוך (סי' ש"ח סעיף י"ח) נקט
להלכה, ומשמע מדבריו שאין איסור הגסה בתבשיל
שהתבשל כל צרכו. אולם הרמ"א הביא את דברי
המהרי"י וז"ל שכתב: "ולכתחילה יש לזהור
בקדירה בכל ענין". לכן, לפי מנהג האשכנזים, ראוי
להימנע אפילו מהוצאת מאכל מן הסיר בעודו על
האש, משום שברך כלל עצם הנטילה גורמת גם
לערוב מטוים של התבשיל.

אמנם הטי"ז (סקכ"ג) חלק על חומרה זו, והתיר לקחת חתיכה מן הסיר כאשר המאכל כבר מבושל כל צרכו. אך המגן אברהם, ובעקבותיו המשנה ברורה (ס"ק קי"ז), כתבו שלכתחילה יש להחמיר גם כשהסיר עומד על האש, שלא ליטול ממנו כלל. אולם כאשר הסיר הוסר מן הפלטה, והמאכל בושל כל צרכו, מותר לליטול ממנו מאכל, אף שיש להימנע מהגסה ממשי. למעשה, נכון להיזהר שלא לערבב תבשיל בעודו על הפלטה או האש. כאשר רוצים להוציא ממנו מאכל, עדיף להסיר תחילה את הסיר ממקור החום, ורק אחר כך ליטול בכף.

בבילקוט יוסף כתב שמעיקר הדין אין איסור הגסה במאכל מבושל כל צרכו, ולכן לספרדים יש מקום להלכה יותר. מכל מקום הוסיף שם שהמחמיר שלא להוציא בכך מן הסיר בעודו על גבי האש, "תבוא עליו ברכה".

ולאחר מיר ולחסיר את חסיר תחילה מן הפלטה.